

Considerații despre caracterele juridice ale transmisiunii succesoriale

Asist.univ. dr. Livia Dumitrescu*

Successional conveyance is a conveyance regarding the cause of death (it implies with necessity the death of a physical person); it's a universal conveyance (the deceased's totality of rights and obligations is transmitted); it's a unitary conveyance – despite all these, there are principles from this unitary aspect, thus: the household domestic goods and wedding gifts are inherited only by the surviving husband when in his confrontation with the deceased's ancestors and/or collateral relatives. The non cashed wages and the compensations are given to the surviving husband, to the children or to the parents of the deceased; the successional conveyance with an element of foreign origin will be governed by different norms; the author patrimonial rights form a special mass and are transmitted according to the derogatory norms of common right; a special situation is represented by the judicial regime of the deserved compensation in the case of facultative insurances of persons as well as other apparent exceptions.

Inheritance conveyance is indivisible, and it includes rights and obligations and there cannot be transmitted only a part of the inheritance, the acceptance or the renunciation to the inheritance must be made by each successor regarding the deserved entire share. Derogations from the principle of indivisibility would be the inheritance acceptance under the benefit of inventory and the acquirement of the right of property over the lands in conformity with Law no. 18/1991 (the successors of the former landowner who did not formulate the application in the prescribed term by the law do not beneficiate of the right of property reconstitution).

1. Considerații introductive. Caracterele juridice ale transmisiunii succesoriale sau trăsăturile specifice ale transmisiunii succesoriale se desprind din definiția dată acestora respectiv, prin "transmiterea moștenirii înțelegem transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă"¹.

Așa cum am arătat în secțiunea precedentă prin modul de reglementare de-a lungul timpului transmiterea moștenirii a devenit una din principalele modalități de transmitere a dreptului de proprietate².

Privită ca mod general de transmitere a drepturilor și obligațiilor, transmiterea moștenirii prezintă anumite trăsături specifice, care o deosebesc de

---

*Autoarea este cadru didactic la Facultatea de Drept și Științe Administrative a Universității din Craiova și avocat în Baroul Dolj

¹Tr. Ionașcu, A Ionașcu, *Principii de drept*, București, Editura Științifică, 1958, p. 406.

²I. Dogaru (coord.), *Drept civil, contracte speciale*, Ed. All Beck, București, 2004., p. 668 și urm.

celelalte moduri de transmitere a drepturilor și obligațiilor. Particularitățile transmiterii moștenirii sunt date în mare parte de obiectul său, constând în patrimoniu privit ca universalitate juridică, ca ansamblu de drepturi și obligații patrimoniale. De aici decurge consecința că ea operează numai la moartea unei persoane fizice, fiind în acest sens o transmisiune pentru cauză de moarte și privește numai drepturile și obligațiile unei persoane fizice decedate, fiind singura modalitate de transmisiune a întregului patrimoniu.

Transmisiunea succesorală privește întreg patrimoniul persoanei fizice decedate, iar nu drepturile și obligațiile privite izolat, de aici rezultând caracterul universal (intransmisibil în timpul vieții titularului, patrimoniul nu se destramă în elementele sale la moartea acestuia ci rămâne o universalitate juridică care trece asupra unuia sau mai multor persoane cu titlu de moștenire). De asemenea, transmisiunea moștenirii are un caracter indivizibil și este guvernată de aceleași norme juridice vorbindu-se în acest sens de caracterul unitar al acestuia.

2. Transmisiunea moștenirii - transmisiune pentru cauză de moarte.

Una dintre condițiile sinequa-non pentru a putea vorbi despre moștenire și transmiterea acesteia, este survenirea unui eveniment juridic de producerea căruia legea leagă producerea efectelor juridice specifice ale moștenirii - anume **decesul unei persoane fizice** potrivit adagiului *viventis hereditas non datur*. Efectele sunt aceleași fie că este vorba de moartea fizic constatată fie de moartea declarată judecătorește.

Prin urmare, numai decesul unei persoane fizice poate deschide moștenirea, iar normele dreptului succesoral nu pot fi aplicate actelor de transmisiune între vii, care sunt guvernate de normele dreptului obligațional.

De asemenea, se impune mențiunea că normele de drept succesoral se aplică numai cât privește patrimoniul persoanei fizice decedate, ele nu se aplică în cazul încetării existenței unei persoane juridice chiar dacă și în această ipoteză poate opera o transmisiune universală sau cu titlu universal.

În opinia unora dintre autori³ persoanele juridice nu pot fi titulare ale unui drept de proprietate personală iar desăvârșirea și permanentizarea acestui drept nu pot legitima în acest caz moștenirea. Mai mult, și interesele creditorilor unei persoane juridice ar fi prejudiciate în cazul în care aceasta ar fi dizolvată sau reorganizată iar patrimoniul ei ar trece asupra altor persoane prin moștenire.

Pe de altă parte, aspectele legate de reorganizarea judiciară, respectiv lichidarea unei persoane juridice sunt reglementate prin acte normative speciale⁴.

Citându-l pe M. Eliescu "Transmisiunea moștenirii este o transmisiune pentru cauză de moarte pentru că se produce la moartea persoanei fizice, prin efectul acesteia".

Persoana juridică sau statul pot avea uneori calitatea de dobânditori ai patrimoniului sau a unor bunuri din patrimoniul unei persoane fizice decedate,

---

³M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Editura Academiei, București, 1966, p. 48.

⁴Legea nr. 64/1995 privind procedura reorganizării și lichidării judiciare (modificată prin O.G. nr. 64/1997).

ipoteză în care normele care guvernează transmisiunea succesorală sunt aplicabile și acestora.

3. Transmiterea moștenirii - transmisiune universală. Caracterul universal este dat de obiectul transmisiunii succesorală, respectiv patrimoniul unei persoane fizice, privit ca universalitate juridică, ca totalitatea drepturilor și obligațiilor care au valoare economică și care au aparținut defunctului. Pentru a opera principiul universalității nu este necesar ca moștenitorii să aibă vocație universală (moștenitori legali sau legatari universali) ci operează și atunci când ei au numai vocație cu titlu universal. În cazul în care nu există moștenitori legali rezervatari întreaga moștenire poate fi culeasă de legatarii cu titlu universal, de exemplu: doi legatari au vocație la jumătate din moștenire (cu titlu universal). }i în acest caz transmisiunea este universală, în sensul că moștenirea se transmite la succesori ca universalitate juridică și trebuie dobândită în integralitatea ei de către aceștia.

Principiul universalității transmisiunii succesiunii nu este infirmat nici în cazul în care succesiunea este acceptată sub beneficiu de inventar, în acest caz moștenitorii răspunzând de datorii numai în limita activului (intra vives hereditatis).

Astfel se limitează răspunderea lor, limitare necesară întrucât, urmare a caracterului universal al transmisiunii succesorală răspunderea moștenitorilor ar fi nelimitată (ultra vives hereditas).

Prin opoziție cu actele translative între vii, când transmisiunea operează cu titlu particular, moștenirea este o transmisiune cu titlu universal, ea purtând nu asupra bunurilor ce alcătuiesc succesiunea, privite izolat, ci asupra patrimoniului însuși sau asupra unei fracțiuni din acesta.

Patrimoniul fiind alcătuit nu numai din drepturi dar și din obligații, prin moștenire se transmit nu numai drepturile (activul) dar și obligațiile (pasivul). Așadar, se poate spune că transmisiunea ereditară este activă, întrucât strămută drepturile și pasivă întrucât strămută obligațiile⁵.

Nu se transmit însă prin moștenire, drepturile și obligațiile nepatrimoniale, aspect justificat în primul rând de faptul că acestea sunt în general strâns legate de persoana titularului.

De asemenea, nu se transmit prin moștenire drepturile patrimoniale ce se sting la moartea titularului lor întrucât au caracter viager sau sunt născute prin lege, *intuitu personae* (exemplu, dreptul de uzufruct, uz, abitație, dreptul la pensie, dreptul de folosință locativă) sau din alte cauze, exemplu moartea celui care lasă moștenirea a operat ca o condiție rezolutorie sau ca un termen incert extintiv. Deasemenea, nu se pot transmite prin moștenire nici obligațiile patrimoniale legate de o calitate personală a defunctului (obligația de întreținere prevăzută de lege în considerarea calității personale a defunctului) și cele născute din contracte *intuitu personae* (obligația mandantului când contractul s-a încheiat în considerarea persoanei acestuia).

---

⁵M. Eliescu, *Curs de succesiuni*, Editura Humanitas, București, 1997, p. 28.

Ca regulă cu caracter general putem spune că se transmit toate drepturile și obligațiile care se aflau la data decesului în patrimoniul defunctului excepția acelor care fiind legate inseparabil de persoană se sting odată cu titularul.

Pe de altă parte, drepturile transmise nu sunt privite în individualitatea lor ci numai ca părți componente ale patrimoniului. Acest caracter universal imprimă transmisiunii moștenirii anumite particularități față de transmiterea prin acte între vii.

În cadrul transmisiunii succesoriale obiectul transmisiunii nu este alcătuit din drepturi și obligații privite izolat, ci din patrimoniul defunctului, astfel că drepturile defunctului nu pot fi despărțite de obligațiile pe care le-a avut, în timp ce în dreptul nostru, transmisiunea prin acte între vii nu poate avea ca obiect obligații ci numai drepturi. Persoana debitorului, solvabilitatea, buna sa credință, sunt esențiale și nu pot fi despărțite de raportul obligațional.

Transmisiunea cu titlu particular a unui drept nu afectează obligația corelativă care continuă să incumbe debitorului. Spre exemplu: legatarul cu titlu particular, primind anumite bunuri individual determinate, nu este ținut de datoriile succesiunii.

În cazul transmisiunii moștenirii obiectul acesteia fiind patrimoniul, drepturile și obligațiile trec asupra moștenitorilor. Indiferent că ar fi moștenitori regulați sau neregulați, ab intestat, legatari universali, cu titlu universal sau donatari de bunuri viitoare cu titlu universal, ei dobândesc tot sau în parte un patrimoniu, și sunt ținuți și de obligațiile pe care le cuprinde acesta.

Pe de altă parte transmisiunea prin acte între vii nu poate avea ca obiect un patrimoniu. Potrivit concepției doctrinei clasice, patrimoniul ar fi un atribut al personalității și pe cale de consecință este intrasmisibil cât timp o persoană este în viață. Prin moarte însă devine nu numai posibilă ci chiar necesară transmiterea patrimoniului defunctului asupra uneia sau mai multor persoane în ființă.

Discuții s-ar putea naște în cazul vânzării de drepturi succesoriale, contract reglementat prin dispozițiile art. 1399-1401 Cod civil. Specificul acestui contract este dat de faptul că deși dreptul transmisiunii poartă asupra unei universalități, sau asupra unei cote părți indivize din universalitate, acesta are ca obiect un drept de moștenire privit izolat.

Deci practic vânzarea nu are ca obiect patrimoniul unei persoane, ci dreptul pe care moștenitorul l-a dobândit în virtutea acestei calități asupra patrimoniului respectiv. Ca urmare a acestui fapt legatarul cu titlu particular nu poate fi vânzătorul unui drept succesoral, căci nu dobândește o universalitate sau o fracțiune dintr-o universalitate ci bunuri determinate.

Urmând principiului "*nulla est viventis hereditas*" înstrăinarea dreptului succesoral poate avea loc numai după deschiderea moștenirii.

Dat fiind specificul obiectului acestui contract - respectiv un drept purtând asupra unei universalități - se impune ca prin înstrăinare să fie transmise nu numai drepturi dar și obligații. Deși așa cum am precizat, transmisiunile între vii nu pot avea ca obiect obligații prin dispozițiile art. 1401 Cod civil se instituie o derogare de la această regulă, transmisiunea privind atât activul cât și pasivul moștenirii. Cu

toate acestea însă, urmare a nerecunoașterii de către Codul civil a cesiunii de datorie, transmiterea datoriilor va fi producătoare de efecte numai între părțile contractante, creditorii moștenirii putând urmări tot pe vânzători pentru realizarea creanțelor.

Tot urmare a faptului că dreptul succesoral este privit izolat de patrimoniul vânzătorului, pentru opozabilitate față de terți - în funcție de natura drepturilor dobândite (reale sau de creanță) este necesară îndeplinirea formelor de publicitate.

Cât privește opozabilitatea față de terți a drepturilor dobândite de succesorii legali legiuitorul a dispus că în cazul transmisiunii mortis cauza drepturile dobândite de succesorii sunt opozabile terților fără îndeplinirea formalităților de publicitate prevăzute de lege pentru transmisiunile între vii. Astfel art. 28 din Legea nr. 7/1996 privind cadastrul și publicitatea imobiliară dispune expres că "drepturile reale provenite din succesiune sunt opozabile față de terți fără înscrierea în cartea funciară; titularul nu va putea dispune de ele prin cartea funciară decât după ce s-a făcut înscrierea⁶.

Deși în cazul drepturilor reale dobândite prin transmisiune succesorală legea nu condiționează opozabilitatea față de terți de înscrierea în cartea funciară, totuși, pentru a ocroti interesele terților de buna-credință, se impune condiția înscrierii în cartea funciară dacă moștenitorul urmează a încheia act de dispoziție cu privire la aceste drepturi⁷.

4. Transmisiunea moștenirii - transmisiune unitară

4.1. Caracterul unitar al transmisiunii moștenirii

Dat fiind caracterul unitar al patrimoniului care constituie obiectul transmisiunii și transmisiunea, care poartă asupra patrimoniului privit ca universalitate juridică, dobândește în principiu un caracter unitar.

Caracterul unitar al moștenirii este dat de faptul că moștenirea este deferită după aceleași norme fără a face deosebire între drepturile succesoriale după natură (drepturi reale, de creanță, mobile, imobile), după originea lor (moștenite, achiziționate) sau de proveniența lor (linie maternă, paternă). Transmisiunea succesorală privește o singură masă succesorală nu se frânge într-o pluralitate de moșteniri.

Prin urmare, caracterul unitar nu impune ca materia dreptului succesoral să fie guvernată de o singură lege (exemplu Codul civil), în sistemul de drept român existând o pluralitate de acte normative care au aplicabilitate în materie succesorală (Codul civil, Legea nr. 319/1944, Decretul nr. 167/1958 privitor la prescripția extinctivă).

Originea principiului unității care guvernează transmisiunea succesorală o regăsim în dreptul roman, mai precis este o creație a jurisconsultilor romani⁸.

În dreptul roman acest principiu avea două înțelesuri.

---

⁶Vezi Trib. Supr., secț. civ., dec. nr. 69/1975 - în care se precizează că nu este un act de dispoziție, și nu necesită întabulare prealabilă, cererea unui moștenitor de ieșire din indiviziune.

⁷ A se vedea L. Pop, *Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale*, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 280.

⁸Vezi, P.F. Girard, *Manuel élémentaire de droit roman*, et a 8^a, Paris, 1929, p. 839 și urm.

Astfel, sistemul sclavagist al dreptului roman nu admitea ca aceeași moștenire să fie deferită în parte de testament și în parte de lege. Ca urmare nu putea coexista moștenirea legală cu moștenirea testamentară potrivit regulii "*Nemo partium testatus et partium intestatus decedere potest*", (această regulă nu a fost păstrată în Codul civil din 1864).

Acest lucru era consecința faptului că în dreptul roman, testamentul pentru a fi valabil, trebuia să cuprindă o instituție de moștenitori ce alcătuia temeiul testamentului, iar instituția nu se putea face decât privitor la întreaga moștenire. Atribuind întreaga moștenire eredului instituit prin testament se înlătura în totalitate deferirea moștenirii în puterea legii.

În dreptul român nu se mai cere pentru validitatea testamentului ca prin el să se confere unei anume persoane chemare la întreaga moștenire. Testamentul este valabil chiar dacă nu cuprinde decât legate cu titlu universal sau cu titlu particular. De aceea în dreptul român este admisă coexistența moștenirii legale cu moștenirea testamentară.

În dreptul clasic roman, însă, nu se făcea nici o deosebire între bunurile care alcătuiau succesiunea (după natură sau origine) întreaga masă succesorală fiind deferită după aceleași norme.

În orânduirea feudală, acest principiu este negat. Dat fiind interesul clasei exploatare de a asigura transmiterea instrumentelor care le asigura dominarea claselor asuprite, la atribuirea bunurilor succesoriale se face distincție în funcție de natura și originea lor economică care reprezintă și temeiul puterii politice. Domeniul feudal era principalul mijloc de exploatare al feudalității și trebuia păstrat neîmpărțit în mâinile aceleiași familii, rezultat care nu putea fi atins decât ținând seama în devoluțiunea succesorală de natura bunurilor și de originea lor. Astfel bunurile dobândite altfel decât prin succesiune alcătuiau o moștenire de sine stătătoare care era transmisă după apropierea gradului de rudenie.

Bunurile dobândite prin succesiune, alcătuiau o moștenire distinctă și reveneau rudelor care apățineau liniei din care bunurile proveneau (bunuri paterne - rudelor tatălui, bunuri materne - rudelor mamei; Paterna paternis, materna maternis)⁹.

Bunurile mobiliare - fiefurile - alcătuiau o a treia moștenire care se atribuiau primului născut de sex bărbătesc, potrivit principiului masculinitate și primogenitură.

Legiuitorul burghez a desființat atât împărțirea bunurilor în proprii (de baștină) și achizite cât și privilegiul primogeniturii sau de masculinitate fiind astfel restabilit principiul unității.

Acest principiu guvernează și dreptul actual. În acest sens Codul civil francez prevede expres prin art. 732 această regulă, în timp ce în dreptul român, întrucât vechile legiuiri au păstrat regula unității din dreptul roman, aceasta nu a mai fost consfințită expres, fiind inutilă.

---

⁹Vezi, Z.M. Cernilovschi, *Istoria statului și dreptului*, Moscova, 1949, cap. VIII; A. Gauthier, *Précis de l'histoire du droit français*, (Elemente de istorie a dreptului francez) ed. a 2^a, Paris, 1884, p. 382.

4.2. Excepții de la caracterul unitar al transmisiunii. În sistemul nostru de drept, din considerente de ordin economico-social sunt admise câteva excepții de la principiul unității excepții care vizează natura bunurilor, și numai în cazul darurilor de nuntă proveniența lor.

Bunurile gospodăriei casnice și darurile de nuntă

În privința *bunurilor gospodăriei casnice și a darurilor de nuntă* există o reglementare specială prevăzută de art. 5 Legea nr. 319/1944. Dacă la moartea unui soț în lipsă de descendenți, soțul supraviețuitor vine în concurs cu ascendenții și/sau colateralii defunctului, acesta moștenește mobilele și obiectele aparținând gospodăriei casnice, precum și darurile de nuntă (dacă defunctul nu a dispus altfel prin testament).

Această situație derogatorie de la principiul unității transmisiunii succesoriale, privind bunurile de o anumită natură (bunuri mobile) cu o anumită destinație (aparținând gospodăriei casnice) sau de o anumită proveniență (daruri de nuntă) se justifică prin nevoia de a proteja interesele soțului supraviețuitor în ipoteza în care acesta nu vine la moștenire în concurs cu descendenții, iar voința defunctului nu a fost exprimată altfel printr-un act testamentar.

Salarii și indemnizații neîncasate

Principiul unității moștenirii nu se aplică în privința *salariului neîncasat*¹⁰ de persoana decedată, legea specială reglementând mai multe derogări de la dreptul comun. Legea specială, respectiv Legea nr. 14/1991 cuprinde dispoziții cu aplicare prioritară și numai în cazul neîndeplinirii condițiilor pentru aplicarea acesteia, se va aplica în subsidiar dreptul comun, reprezentând normele care guvernează materia dreptului succesoral. Astfel din dispozițiile art. 7 alin. 4 din legea menționată se desprind următoarele trei reguli derogatorii de la dreptul comun în materie succesorală: soțul supraviețuitor, copiii sau părinții defunctului beneficiază de aceste drepturi în altă ordine decât cea prevăzută în dreptul comun; posibilitatea de a beneficia de aceste drepturi nu este condiționată de calitatea lor de moștenitor (de exemplu chiar dacă renunță la moștenirea defunctului); pentru a încasa drepturile bănești salariale soțul supraviețuitor, copiii sau părinții defunctului nu trebuie să prezinte certificat de moștenitor fiind suficient să facă dovada relației de rudenie cu defunctul.

Ceilalți "moștenitori" care pot fi legali sau testamentari (legatari universali, cu titlu universal sau cu titlu particular) trebuie să dovedească calitatea de moștenitori.

Aceeași regulă se aplică și în privința *indemnizației* cuvenite salariatului decedat pentru concediul neefectuat, pe de o parte, pentru că această indemnizație are natura juridică a salariului, iar pe de altă parte, pentru că Legea nr. 6/1992 (privind concediul de odihnă și alte concedii ale salariaților) nu prevede dispoziții exprese în acest sens.

Situația este cu totul alta în privința *pensiei neîncasate* de defunct.

---

¹⁰Art. 7 alin. 4 din Legea salarizării nr. 14/1991. "În cazul decesului salariatului, drepturile bănești care i se cuvin până la data la care s-a produs decesul se plătesc soțului supraviețuitor, copiilor sau părinților lui, iar în lipsa acestora se plătesc celorlalți moștenitori în condițiile dreptului comun".

Potrivit art. 59 alin. 2 din Legea nr. 3/1977 (privind pensiile de asigurări sociale de stat și asistență socială¹¹). "Sumele rămase neîncasate de către pensionarul decedat reprezentând pensia pe luna în care a avut loc decesul și, după caz, drepturile de pensie cuvenite și neachitate până la deces se plătesc soțului supraviețuitor, copiilor, sau, în lipsa acestora, părinților celui decedat, ori persoanei care dovedește că l-a îngrijit până la data decesului".

Această reglementare privește o categorie specială de bunuri, instituind reguli speciale cu privire la acestea. Astfel, indiferent dacă are sau nu calitatea de moștenitor (legal sau testamentar) persoana care dovedește că l-a îngrijit pe pensionarul decedat până la data decesului dobândește (cu titlu particular) pensia neîncasată; persoana care l-a îngrijit pe pensionarul decedat nu are dreptul special asupra pensiei neîncasate, în prezența soțului supraviețuitor sau a copiilor. Dreptul de creanță născut ca urmare a îngrijirii asigurate urmează a fi valorificat potrivit dreptului comun. Deși Legea nr. 3/1977 nu conține dispoziții exprese în această privință, potrivit dreptului comun, în lipsă de soț supraviețuitor sau persoane care să-l fi îngrijit, pensia neîncasată se dobândește de ceilalți moștenitori ai defunctului (legali sau testamentari).

Din analiza textelor de lege amintite, rezultă că salariul, compensația în bani pentru concediul neefectuat sau pensia neîncasată, constituie mase de bunuri distincte, iar în caz de deces al titularului se atribuie potrivit normelor amintite, norme diferite de dreptul comun. De aceea ele se constituie într-o excepție de la principiul unității care guvernează transmisiunea succesorală.

Opinii în legătură cu dobândirea dreptului de proprietate asupra terenurilor de către străini și apatrizi

Discuții au fost în legătură cu dispozițiile art. 41 alin. 2 din Constituție potrivit cu care "Cetățenii străini și apatrizii nu pot dobândi dreptul de proprietate asupra terenurilor". Discuțiile au pornit de la sfera de cuprindere a noțiunii de dobândire. În acest sens unii autori¹² au arătat că dispoziția constituțională este imperativă, în sensul că străinii și apatrizii nu mai pot dobândi dreptul de proprietate asupra terenurilor indiferent de modul de dobândire, deci nici prin moștenire. Potrivit acestei opinii, formularea textului vizează orice "dobândire atât inter vivos cât și mortis cauza".

Prin această interpretare a legii, moștenitorul - legal sau testamentar - dacă nu are cetățenia română nu dobândește dreptul de proprietate asupra pământului care face parte din moștenire. S-a considerat însă că într-o atare situație moștenitorul străin sau apatrid ar avea dreptul la echivalentul valoric al terenului sau la dobândirea unui drept de suprafață în cazul construcțiilor¹³.

¹¹Modificată prin art. III, pct. 13 din Legea nr. 73/1991 privind stabilirea unor drepturi de asigurări sociale precum și de modificare și de completare a unor reglementări din legislația de asigurări sociale și pensii.

¹²E. Chelaru, *Unele aspecte în legătură cu circulația juridică a terenurilor proprietate privată*, în *Dreptul nr. 9/1993*, p. 24-25; C. Alunaru, *Noi aspecte teoretice și practice ale dreptului de suprafață*, în *Dreptul nr. 5-6, 10/1993*, p. 73.

¹³Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, Editura Actami, București, 1999, p. 21.

M. Eliescu vorbind despre derogările de la principiul unității transmisiunii succesoriale, amintește despre imobilele agricole în general sau așa-numitele loturi de colonizare, care sunt supuse prin legi speciale unor reguli succesoriale particulare care au drept scop asigurarea indivizibilității lotului, sub o anumită întindere, și să cheme la moștenire persoana prezumată a fi cea mai aptă a-l exploata. Dacă asemenea bunuri rămân în succesiune, transmiterea unei succesiuni va fi guvernată de legi speciale (spre deosebire de celelalte pentru care se vor aplica norme de drept comun).

În legătură cu acest ultim aspect au fost exprimate puncte de vedere divergente și în literatura juridică veche, dat fiind că textul amintit din Constituția actuală a României seamănă cu cel din art. 7, alin. 5 al vechii Constituții.

În acest sens D. Alexandresco, a susținut că atâta timp cât străinii sunt incapabili a dobândi imobile rurale în natură nu au dreptul nici la valoarea lor în bani, pentru că dreptul la valoarea unui bun, implică existența unui drept asupra bunului însuși, drept pe care Constituția nu-l conferă străinilor.

M. B. Cantacuzino este de părere că moștenitorul străin are o chemare la patrimoniu privit ca universalitate, având drept asupra bunurilor imobiliare rurale pe care nu le poate dobândi în natură. În sprijinul acestei opinii autorul arată că prohibiția are în vedere natura bunurilor și nu constituie o incapacitate străinilor de a culege o moștenire¹⁴.

Aproximativ aceeași poziție a avut-o și practica judecătorească, apreciind că art. 7 alin.5 din Constituția din 1879 nu a adus nici o schimbare în ordinea succesorală, ci a ridicat numai dreptul străinului de a poseda imobile rurale fără a-i lua dreptul la valoarea lui în bani¹⁵. Nici în Constituția actuală a României nu este prevăzut expres dreptul străinului la echivalentul valoric al terenului având în vedere că legiuitorul a vizat dreptul de proprietate asupra terenurilor privite în materialitatea lor și nu stabilirea unei interdicții valorice, soluția poate fi identică cu cea exprimată mai sus.

Recunoscând moștenitorului străin dreptul la echivalentul valoric se explică și dreptul recunoscut străinilor de a dobândi prin moștenire proprietatea asupra unei construcții, deși ea are o valoare mult mai mare decât a terenului aferent.

Potrivit însă art. 44 din Constituția revizuită, pot dobândi imobile în România și cetățenii străini sau apatrizi, lipsa cetățeniei române nemaiconstituind un impediment în acest sens. Pe cale de consecință nu mai putem vorbi de o excepție de la caracterul unitar al transmisiunii succesoriale, prin raportare la această interdicție legală. Potrivit Constituției revizuite, moștenitorii cetățeni străini ai unei persoane de cetățenie române decedată, pot culege partea cuvenită din moștenire indiferent de natura bunurilor ce intră în masa succesorală.

---

¹⁴M.B. Cantacuzino, *Curs de drept civil*, Editura Ramuri, Craiova, p. 235-236; L. Stănciulescu, *Drept civil. Dreptul de moștenire*, Editura Atlas Lex, București, 1996, p. 18.

¹⁵Decizia nr. 735/1936 în "*Jurisprudența Înaltei Curți de Casație*", F. Mihăilescu, S.C. Popescu, București, 1944, p. 330, nr. 57.

Caracterul unitar al transmisiunii succesoriale și existența unui element de extraneitate

Prin derogare de la principiul unității transmisiunii succesoriale, aceasta va fi guvernată de norme diferite în ipoteza în care la moartea unei persoane intervine un element de extraneitate. Într-o asemenea ipoteză dobândirea bunurilor mobile va fi cărmuită de legea națională a defunctului - "lex patrie", iar imobilele și fondul de comerț vor fi cărmuite de legea locului, situații lor "lex rei sitae".

Defunctul poate să restabilească principiul unității transmisiunii succesoriale manifestându-și prin testament voința în sensul opțiunii spre o anumită lege "testatorul poate supune transmisiunea prin moștenire a bunurilor sale altei legi decât cea arătată în art. 66, fără a avea dreptul să înlătore dispozițiile ei imperative" (art. 68 din Legea nr. 105/1992).

Alegerea făcută de testator nu poate să înlătore dispozițiile imperative ale legii succesoriale determinate potrivit art. 66 - lex patrie sau lex rei sitae.

Situația drepturilor patrimoniale de autor

Tot în cazul excepțiilor de la principiul unității succesoriale a fost inclusă de către unii autori și ipoteza drepturilor patrimoniale de autor¹⁶. În susținerea acestei teze, pornind de la dispozițiile art. 6 din Decretul nr. 321/1956 s-a considerat că aceste drepturi alcătuiesc o masă deosebită în lăsamântul succesoral și se transmit după norme derogatorii de la dreptul comun.

La o analiză atentă a legilor speciale care reglementează materia dreptului de autor, se observă că acestea prevăd reguli speciale numai în privința caracterului temporar al dreptului patrimonial de autor dobândit prin moștenire cu consecința imposibilității retransmiterii prin succesiune (sau alt mod) după expirarea termenului prevăzut de lege, ca urmare a faptului că după acest termen se stinge dreptul însuși.

Astfel, regula în materie este, că la moartea autorului drepturile patrimoniale de autor se transmit prin moștenire, potrivit legii civile pe o perioadă de 70 de ani, "începând cu 1 ianuarie al anului următor morții autorului". Ca urmare a acestui fapt sub toate aspectele legate de transmisiunea legală sau testamentară a acestor drepturi, respectiv stabilirea cotelor succesoriale, a vocației succesoriale, eventual a rezervei, sunt guvernate de legea civilă care reprezintă dreptul comun în materie. Tot dreptul comun se aplică și în privința împărțelii moștenirii din care fac parte drepturile patrimoniale de autor.

De aceea, cu privire la această categorie de drepturi nu se poate spune că se aplică o lege specială în privința transmisiunii lor prin moștenire, ele fiind guvernate de legea civilă.

Discuțiile contradictorii s-au născut ca urmare a faptului că drepturile patrimoniale de autor nu pot fi recunoscute fără limitare în timp¹⁷.

¹⁶M. Eliescu, *op. cit.*, p. 52; St. Cârpenaru, *Dreptul la moștenire*, în *Dreptul civil. Contracte speciale. Dreptul de autor. Dreptul de moștenire* de Fr. Deak, St. Cârpenaru, Universitatea din București, 1980, p. 381.

¹⁷Decretul nr. 321/1956 a prevăzut termene diferite (certe sau incerte) în funcție de persoana moștenitorului (soț supraviețuitor, ascendenți, descendenți și ceilalți moștenitori inclusiv legatarii). Legea nr. 8/1996 dispune că "durata drepturilor de exploatare asupra operelor create de autorii

O adevărată excepție de la caracterul unitar al moștenirii presupune aplicarea unor reguli deosebite cât privește stabilirea vocației succesoriale, a cotelor-părți, a dreptului de opțiune succesorală ș.a.m.d., ori în cazul transmisiunii succesoriale a dreptului patrimonial de autor legea specială nu cuprinde dispoziții derogatorii cu privire la aceste aspecte, instituind numai o limitare în timp a dreptului însuși transmis de la autorul operei la moștenitorii săi.

Regimul juridic al indemnizației convenite în cazul asigurărilor facultative de persoane

În literatura de specialitate recentă¹⁸ s-au făcut mențiuni exprese cu privire la indemnizația convenită în cazul asigurărilor facultative de persoane, materie reglementată prin Legea nr. 136/1995. Fiind reglementată printr-o lege specială, se pune problema dacă suntem sau nu, în prezența unei excepții de la caracterul unitar al moștenirii. Opinia exprimată de profesorul Fr. Deak, preluată de alți autori, a fost aceea că nu suntem în prezența unei excepții de la caracterul unitar cu următoarea argumentare: pe de o parte, suma asigurată (indemnizația de asigurare), nu provine din patrimoniul defunctului fiind formată în afara moștenirii; pe de altă parte, moștenitorii asiguratului culeg indemnizația de asigurare în calitate de terți beneficiari, recunoscându-li-se dreptul de acțiune directă împotriva asigurătorului, din patrimoniul căruia dobândesc indemnizația. Dreptul beneficiarilor asupra sumei asigurate rezultă din contract și nu din calitatea de moștenitor, iar suma nu poate fi inclusă în masa succesorală rămasă acestora.

Cu privire la modul de împărțire al indemnizației de asigurare în cazul în care există mai mulți beneficiari, se aplică dispozițiile legale ale art. 34 din Legea nr. 136/1995.

Potrivit art. 32 indemnizația se plătește către beneficiarii desemnați, iar în lipsa lor moștenitorilor tot în calitate de beneficiari.

Legea nr. 36/1995 cuprinde dispoziții exprese numai cu privire la împărțeala indemnizației între beneficiarii desemnați, aceștia având drepturi egale. Nu se regăsește însă nici o mențiune cu privire la modul de împărțeală a indemnizației în ipoteza în care beneficiarii acesteia au calitatea de moștenitori.

Potrivit principiului "acolo unde legea specială nu dispune se aplică norma generală" (dreptul comun) împărțeala indemnizației între moștenitori va urma regulile de drept comun, respectiv în cotele prevăzute de lege¹⁹.

Tocmai pentru acest considerent, nici cu privire la indemnizația de asigurare nu se poate spune că suntem în prezența unei excepții de la caracterul unitar al transmisiunii. Astfel, dacă beneficiarii indemnizației au și calitatea de moștenitori, dreptul asupra acesteia, pentru fiecare dintre ei va fi determinat potrivit normelor comune în materie.

---

decedați înainte de intrarea în vigoare a prezentei legi" ... se prelungește până la termenul de protecție prevăzut în prezenta lege. Noua lege stabilește limitarea în timp indiferent de persoana moștenitorului.

¹⁸ Vezi, Fr. Deak, *op. cit.*, p. 27.

¹⁹ Dacă beneficiarii ai indemnizației sunt ca moștenitori legali ai defunctului soțul supraviețuitor și un copil, împărțeala indemnizației se face în cotă de 1/4 pentru soțul supraviețuitor și 3/4 pentru copil. Dacă defunctul a lăsat testament se vor aplica regulile devoluțiunii testamentare.

Alte excepții aparente

Nu constituie excepție de la caracterul unitar al moștenirii nici coexistența moștenirii testamentare cu moștenirea legală, cu atât mai mult cu cât, așa cum am precizat, Codul civil român nu a preluat regula "nemo partium testatus, partium intestatus decedere potest".

Caracterul unitar al moștenirii nu este înlăturat nici în cazul în care defunctul prin voința sa exprimată în testament a împărțit moștenirea în mai multe mase deosebite, pe care le-a atribuit moștenitorilor. Dispozițiile legii civile, respectiv art. 894 Cod civil permit însă instituirea de legate cu titlu universal prin raportare la categoria bunurilor mobile sau imobile sau la o fracțiune din aceste bunuri.

M. Eliescu, analizând excepțiile de la principiul unității moștenirii, a prezentat cazul în care adoptatul murea fără descendenți, caz în care bunurile date lui de adoptator, prin donație sau moștenire, dacă se regăsesc în natură în succesiune, se reîntorc la adoptator sau la succesorii acestuia. Este așa-numita succesiune anormală, care avea ca temei juridic dispozițiile art. 316 Cod civil.

Această ipoteză se putea întâlni până la intrarea în vigoare a Codului familiei, când moștenirea legală se prezenta fie ca o succesiune ordinară sau de drept comun, fie ca o succesiune extraordinară sau anormală. Succesiunea extraordinară (anormală) se deschidea numai în cazul în care adoptatul murea fără a lăsa posteritate, și purta numai asupra unei mase de bunuri determinate prin originea lor, și anume bunurile dobândite cu titlu gratuit de adoptat de la adoptator. În temeiul art. 316-317 Cod civil aceste bunuri se reîntorceau la adoptator sau la descendenții săi.

De la intrarea în vigoare a Codului familiei succesiunea legală nu mai poate fi decât ordinară sau de drept comun, și poartă asupra întregului patrimoniu al defunctului²⁰. În această situație ipoteza succesiunii anormale (extraordinare) constituia o excepție de la principiul unității, anterior intrării în vigoare a Codului familiei, în contextul noilor reglementări, o atare ipoteză nu mai are o reglementare specială, fiind soluționată conform normelor de drept comun.

Caracterul unitar sau neunitar al moștenirii nu depinde nici de modul de determinare de către testator a obiectului legatului, astfel încât dacă a instituit legate raportate la o fracțiune din patrimoniu ar avea caracter unitar, iar dacă a instituit legate prin care a atribuit unui legatar bunuri mobile iar altuia bunuri imobile ar avea caracter neunitar.

5. Transmisiunea moștenirii este indivizibilă. Am vorbit despre obiectul transmisiunii succesoriale care este patrimoniul defunctului, patrimoniu privit ca universalitate juridică, cuprinzând deopotrivă drepturi dar și obligații. Indivizibilitatea patrimoniului atrage caracterul indivizibil al transmisiunii succesoriale, ca urmare în cazul pluralității de moștenitori această stare de indiviziune se transmite și persistă până la data partajării, exceptând cazul în care defunctul a făcut prin testament o împărțeață de ascendent. Caracterul indivizibil

---

²⁰M. Eliescu, *Moștenirea și și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Editura Academiei, București, 1966, p. 20.

al transmisiunii moștenirii rezidă în faptul că transmisiunea nu poate avea ca obiect numai o parte din moștenire, astfel că acceptarea sau renunțarea la moștenire trebuie să se facă de fiecare moștenitor potrivit vocației sale succesoriale cu privire la toată cota-parte ce i se cuvine. Acest caracter indiviz explică de ce renunțarea la moștenire de către unul sau mai mulți succesibili, nedemnitătea sau ineficacitatea legatelor, profită de drept succesorilor acceptanți a căror vocație era diminuată sau înlăturată prin existența altor moștenitori.

Principiul indivizibilității nu se opune acceptării moștenirii sub beneficiu de inventar.

Efectele specifice ale caracterului indivizibil al transmisiunii succesoriale nu se produc în raporturile dintre moștenitori și creditorii ori debitorii defunctului, cât privește creanțele și datoriile defunctului care sunt de drept împărțite între moștenitori, din ziua deschiderii moștenirii (cu excepțiile expres prevăzute de lege - art. 1060-1061 Cod civil).

O altă derogare de la transmisiunea moștenirii în stare de indivizibilitate, privește dobândirea dreptului de proprietate asupra terenurilor, care la data decesului defunctului nu făceau parte din patrimoniul acestuia. Potrivit art. 8, 11, 36 și 48 din Legea nr. 18/1991 - republicată - dobândirea dreptului de proprietate se face la cerere depusă de fostul proprietar sau de moștenitorii lui.

Dacă moștenitorii fostului proprietar nu au formulat cererea în termenul prevăzut de lege nu beneficiază de reconstituirea dreptului de proprietate. Astfel, în privința terenului, ei sunt considerați că au acceptat moștenirea numai prin cererea pe care o fac comisiei (art. 13 alin. 2) ceea ce înseamnă că deși au acceptat pur și simplu, sau sub beneficiu de inventar moștenirea lăsată de fostul proprietar al terenului, prin derogare de la caracterul indivizibil al moștenirii, pot renunța - prin abstențiune - la reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenului. Moștenitorul acceptant al moștenirii autorului care nu a făcut cerere, nu poate pretinde dreptul de proprietate asupra terenului reconstituit pe numele comoștenitorilor sau moștenitorilor subsecvenți care au beneficiat de prevederile legii în absența moștenitorului care nu a cerut comisiei reconstituirea dreptului de proprietate.

Cu privire la succesibilul renunțător se aplică principiul indivizibilității, acesta nu mai poate beneficia de reconstituirea dreptului de proprietate deoarece, potrivit art. 696 Cod civil "ereditatea ce renunță este considerată că n-a fost niciodată ereditate" devenind o persoană străină de moștenirea fostului proprietar.

Aceeași este situația și în cazul moștenitorului nerezervatar exhereditat (direct sau indirect) prin testament.

În opinia lui M. Eliescu - caracterul indivizibil ne explică de ce dacă la moștenire sunt chemați mai mulți moștenitori, fiecare având vocație la întreaga moștenire, iar drepturile succesoriale ale fiecăruia nefiind comprimate decât prin coexistența drepturilor rivale ale celorlalți renunțători sau înlăturați de la moștenire pentru nevrednicia unuia dintre ei, face să crească de drept părțile comoștenite (dreptul de acrescământ).

Cele patru caractere juridice ale transmisiunii succesoriale, transmisiune pentru cauză de moarte, unitară, universală și indivizibilă, particularizează

transmisiunea succesorală față de celelalte moduri de dobândire a dreptului de proprietate.

Toate regulile care guvernează această instituție, sunt formulate în raport de aceste caractere și pentru a asigura transmisiunii succesoriale o fizionomie juridică clădită în funcție de aceste caractere juridice.